

סוגיה כ: תפילות היום (3): תפילת עמידה בראש השנה

*

רקע

משנתנו קובעת שתוקעים בשופר בתפילת מוסף. מתוך דיוני הראשונים מתחדשים גדרי תפילת ראש השנה.

מקורות

- א. גמ' לב: "מתני' העובר לפני התיבה... וישראל אומרים שירה"
 ב. בעל המאור יא.-יב. "ואל תתמה על [5 שורות מלמטה]... ומנהג אבות תורה היא ואין לשנות"
 רשב"א ד"ה מאי שנא
 ר"ן ט. ד"ה מתני', וכתב רבינו האי גאון ז"ל, גמ'
 ג. רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ו

רשב"א ד"ה מאי שנא

מאי שנא דהשני מתקיע. כלומר יתקיע הראשון כדרך שהוא עושה בהלל שהראשון מקרא את ההלל משום זריזין שמקדימין למצות. ואיכא למידק דהא צריך לתקוע על סדר ברכות ובתפלת המוספין הוא דאיכא תשע משום שמצות היום במוספין הא בשחרית שאינו מתפלל תשע לא יתקע, ומשמע מכאן לכאורה שכל תפלות היום תשע וכן דעת הרב בעל המאור ז"ל, אלא שלא נהגו ומנהגן של ישראל תורה היא ובכל כי הני פוק חזי מה עמא דבר, וה"נ משמע לקמן בירושלמי דגרסינן התם בשילהי מכילתין ר' זעירא ורב חסדא הוו יתבין תמן באילין תקיעתא מן דצלון אתא צלותא קם רב חסדא א"ל ר' זעירא ולא כבר מצלינן א"ל מצלי והדר מצלי א"ל דנחתין מערבאי להכא אמרין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ע"כ בירושלמי, אלמא מדצלו אינהו שחרית וקשיא ליה לר' זעירא אמאי הדר צלי ר' חסדא תפלת המוספין מדפסק ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא, ואנן הא מפרשינן טעמא דהני משום דאוישי כלומר דנפישו ברכות וקראי דמלכיות זכרונות ושופרות ואם איתא אפילו בתפלת השחר יהא הלכה כר"ג ולא ליצלו, אלא לאו כדאמרן, כנ"ל. והכא י"ל דה"ק מאי שנא דהשני מתקיע יתקיע הראשון ויברך נמי תשע, ואע"פ שאין חיוב הברכות מחמת התקיעות אלא מצד עצמן שהרי יחיד מתפלל תשע אע"פ שאינו צריך לשמוע על סדר ברכות, ואפי' בחבר עיר נמי בשלא נזדמן להם שופר מברך תשע שאין הברכות מעכבות את התקיעות ולא התקיעות מעכבות את הברכות וכדתנן מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע, מ"מ כיון דזריזין מקדימין למצות ואלו נתמנה לו שופר צריך לשומען על סדר ברכות יברך אף שחרית ויתקע על סדר ברכות, כנ"ל.

הסבר הסוגיה

העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה השני מתקיע. [משנה לב:]

המשנה אומרת שתוקעים בשופר בתפילת מוסף. הגמ' שואלת מדוע אין תוקעים בתפילת שחרית, והרי זריזים מקדימים למצוות, מתרצת הגמ': "בשעת גזרת מלכות שנו". מפרש רש"י [ד"ה בשעת גזרת]: המלכות גזרה שלא יתקעו בשופר, והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפילת שחרית, לכך העבירוה לתקוע במוספין".

הרשב"א [ד"ה מאי שנא] מקשה שקושיית הגמ' אינה ברורה, שהרי צריכים לתקוע במוסף כיוון שברכות מלכויות, זכרונות ושופרות נאמרות בתפילת מוסף, וחובה לתקוע על סדר הברכות. אומר הרשב"א שמכאן משמע כשיטת בעל המאור [יב]. שמברכים ברכות מלכויות, זכרונות ושופרות בכל ארבע תפילות היום.

הרשב"א דוחה את הראיה, ומבאר שקושיית הגמ', שכיוון שזריזים מקדימים למצוות, יברכו ברכות מלכויות, זכרונות ושופרות גם בתפילת שחרית, כדי שיתקעו על סדר הברכות. קושיית הרשב"א צריכה תלמוד כיוון שהוא הופך את היוצרות. לפי קושייתו תוקעים במוסף מפני הברכות הנאמרות בה, ולכאורה הסדר הפוך, כיוון שתוקעים בתפילת מוסף, אומרים בה את הברכות. כשהגמ' מקשה מדוע אין תוקעים בתפילת שחרית, היא מקשה מדוע תוקעים ומברכים בתפילת מוסף, ואין מקדימים את התקיעות ואת הברכות לתפילת שחרית [כך מבאר הר"ן ט. ד"ה מתני"].

מתוך דברי הראשונים עולות שלוש שיטות בנוסח תפילת עמידה של ראש השנה: בעל המאור: בכל תפילות ראש השנה מתפללים תשע ברכות ואומרים בהן מלכויות, זכרונות ושופרות.

רשב"א: מתפללים תשע ברכות בתפילת מוסף, ובתפילה שתוקעים בה בשופר. אם יקום בית דין שלא יחשוש "לשעת הסכנה" ויתקן לתקוע בשחרית, יברכו גם בשחרית וגם במוסף תשע ברכות.

ר"ן: מתפללים תשע ברכות רק בתפילה שתוקעים בה בשופר. אם בית דין יתקנו לתקוע בתפילת שחרית, יברכו בה תשע ברכות ובמוסף יברכו רק שבע ברכות.

מחלוקת הראשונים נובעת ממחלוקת בהבנת חיוב אמירת מלכויות, זכרונות ושופרות: הר"ן סובר שחכמים תיקנו לומר מלכויות, זכרונות ושופרות כדי שתמליכוני עליכם וכדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה. מקיימים את תקנת חכמים באמירת הברכות פעם אחת. כיוון שהברכות קשורות לתקיעת שופר, תיקנו חכמים לברך בתפילה שתוקעים בה בשופר.

בעל המאור חולק וסובר שברכות מלכויות, זכרונות ושופרות הן ברכות קדושת היום. בכל המועדים מברכים ברכה אחת המביעה את קדושת היום. בראש השנה מהות קדושת היום מורכבת גם מיום המלכת ה' וגם מיום העלאת זכרונו לפני אבינו שבשמים, ולכן ברכת קדושת היום הנאמרת בכל תפילות המועד, מורכבת משלוש ברכות.

הרשב"א מסכים עם הר"ן שברכות מלכויות, זכרונות ושופרות אינן ברכות קדושת היום אלא ברכות המועד. ראש השנה הוא יום המלכת ה' ויום העלאת זכרונו של ישראל לאביהם שבשמים, ולכן מברכים במועד ברכות אלו. הרשב"א סובר שתפילת מוסף היא תפילת המועד, ולכן אומרים בה תוספות ייחודיות למועד.

ההלכה שתפילת מוסף היא תפילת המועד ותוספות ייחודיות למועד נאמרות בה, באה לידי ביטוי בהלכות ובמנהגים הבאים:

א. הושענות. הטור [סי' תרס] פוסק שאומר הושענות אחר תפילת מוסף. למרות שיש הגיון לצרף את ההושענות לקריאת ההלל, דוחים אותה לאחר מוסף.

ב. קדושה. קדושת תפילת מוסף שונה משאר הקדושות ואומרים בה: "שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד". ביום חול אנו מצטטים את קדושת המלאכים. במועד אנו מצטרפים למלאכים, ומקדשים את השם בהכרזה "ה' א-להינו ה' אחד".

ג. כתר. בנוסח ספרד אומרים בקדושה של תפילת שחרית ותפילת מנחה: "נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קדש" - אנו מקדשים את השם כקדושה שמקדשים המלאכים. בתפילת מוסף אומרים: "כתר יתנו לך מלאכי המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה" - עיקר הקדושה של עם ישראל, והמלאכים מצטרפים לקדושה של עם ישראל.

ד. ברכת כהנים בחוץ לארץ. בחוץ לארץ נוהגים לומר ברכת כהנים במועדים בלבד, ואומרים אותה רק בתפילת מוסף.

סיכום

הראשונים נחלקו האם ברכות מלכויות, זכרונות ושופרות הן ברכות קדושת היום ואומרים אותן בכל תפילות המועד, או שהן ברכות המועד ודי לאומרן בתפילה אחת במועד. הרשב"א סובר כאפשרות השניה, ולדעתו את ברכות המועד אומרים בתפילת מוסף שהיא תפילת המועד.